

İLKÖĞRETİM SINIF ÖĞRETMENLERİNİN İLETİŞİM BECERİLERİNE İLİŞKİN ALGILARININ ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ*

Nergüz BOZKURT BULUT**

Özet

Bu araştırmanın amacı, İlköğretim sınıf öğretmenlerinin, iletişim becerisine yönelik algılarının cinsiyet, medeni durum, çalışma süresi, iş hayatındaki verim, çalışma ortamından memnun olup olmama ve öğretmenlik mesleğinin toplum içinde hak ettiği yerde bulunup bulunmamasına ilişkin değişkenlere göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemektir. Araştırmanın örneklemini, İzmir il merkezinde bulunan resmi ilköğretim okullarında görev yapan, 128 (% 60.7) kadın ve 83 (%39.3) erkek olmak üzere toplam 211 sınıf öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırmanın verileri, Kişisel Bilgi Formu ve Çetinkanat (1997)'in Öğretmen İletişim Becerileri Ölçeği ile elde edilmiştir. Verilerin çözümlenmesi amacıyla istatistiksel tekniklerden, ortalama, standart sapma, tek yönlü varyans analizi F, "t" ve "Scheffe" test teknikleri uygulanmıştır. Araştırmanın sonuçlarına genel olarak bakıldığında, kadın öğretmenlerin erkek öğretmenlere göre iletişim becerisi "etkililik" ve "yeterlilik" alt boyutlarında daha yüksek ortalamaya sahip oldukları saptanmıştır. Öğretmenlerin mesleki verimlilik derecelerine ilişkin algılamalarına göre iletişim becerileri toplam puanları ortalamaları arasında ve iletişim becerileri alt ölçekleri olan "empati, "eşitlik,"etkililik ve "yeterlilik" puanlarının ortalamaları arasında fark saptanmıştır.

Anahtar sözcükler: İlköğretim, Sınıf öğretmeni, Etkili iletişim becerisi.

Abstract

The aim of this study is to determine whether the primary class teachers' perceptions related to communication abilities show any differences according to gender, marital status, the period of working, efficiency at work, satisfaction or dissatisfaction with working environment and whether the teaching profession is in the place it deserves in the society or not. The sample of the research is 128 (60.7 %) female, 83 (39.3 %) male and totally 211 primary class teachers who work at state primary schools in İzmir city centre. The data of the research have been collected through Personal Information Form and Çetinkanat (1997)'s Teacher Communication Abilities Scale. In the data analysis, statistical techniques such as mean, standard deviation, one-tailed variance analysis F, "t" and "Scheffé" were utilized. In the general analysis of the findings, when

---

* Bu çalışmanın bir bölümü, XII. Eğitim Bilimleri Kongresinde, (Gazi Üniversitesi-Antalya, 15-18 Ekim 2003) sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

Yazışma Adresi: **Yard. Doç. Dr. Nergü Bozkurt Bulut, Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü. İzmir. Nerguz.bozkurt@deu.edu.tr.

compared with male teachers, female teachers have a higher mean in the "effectiveness" and "proficiency" sub-categories. According to the teachers' degree of professional efficiency, there is a significant difference between their communication skills, total degrees and their mean numbers and there is also a significant difference between the sub-categories of communication skills such as empathy, equality, efficiency and proficiency.

Key words: *Elementary school, elementary school teacher, effective communication skills.*

İnsanlar yaşamları süresince kendileriyle ve çevreleriyle etkileşim ve iletişim halindedir. Bireylerin yaşamlarında, iletişim konusunda kendilerini eğitmeleri ve etkili iletişim kurmaya çalışmaları önemli görülmektedir (Çetinkanat, 1996). Eğitimin sağlıklı bir şekilde yapılabilmesi özellikle öğretmenlerle öğrenciler, yöneticiler ve diğer çalışanlar arasında etkili iletişimin gerçekleşmesini gerektirir (Çilenti, 1998). Temelde etkili öğretmenler iyi birer uzman oldukları kadar mükemmel birer iletişimci de olmalıdırlar. Öğretmenler bu becerilerini problem çözmeyi kolaylaştırmada demokratik kararların alınmasında ve çatışmaların çözümünde kullanmalıdırlar (Güçlü, 1998).

İletişim, bilgi üretmek, aktarmak ve anlamlandırma sürecidir (Dökmen, 1997), iki kişiyi ilişki içine sokan psiko-sosyal bir süreçtir (Cüceloğlu, 2000). İletişim beceresi empati ve saygıyı etkili bir biçimde kullanarak duygu ve düşüncelerini karşısındakine maskesiz ve ben dili ile iletebilme başkaları ile doyum verici ilişkiler kurarak toplum ile yaşamasını kolaylaştıran öğrenilmiş davranışlardır (Şahin, 1998). İletişim, konuşan ve dinleyenin, güdü, algı, eğilim ve tutumlarından oluşan, insan davranışının oldukça karmaşık bir şekli olarak ifade edilmektedir. Kişiler arası iletişimde her birey, hem alıcı, hem verici rolündedir. Bir kişinin bir noktada aldığı mesaj, bireyin duygu, düşünce ve davranışlarını ve sonuç olarak ta ne zaman ve nerede iletişim kuracağını etkilemektedir (Mc. Whirter ve Acar, 2000). Genel iletişim becerileri konusunda "empati" kavramı önem kazanmaktadır. Yüz ve bedeni kullanarak veya sözlü olarak anladığımızı ifade etme yoluyla empatik tepki daha verimli olmakta ve böylece insanlar karşısındakinin iç dünyasını daha iyi tanıma şansına sahip olabilmektedirler (Dökmen, 1997). İletişim becerilerinin geliştirilmesinde öznel yaşantı ve şemaların etkileşimi büyük önem taşımaktadır (Griffin, 2000).

Eğitimde gerçekleşen değişimlerin merkezinde öğretmen olduğuna göre, eğitimsel reformlar da er geç öğretmen desteği ile gerçekleşmek zorundadır. Bu nedenle, öğretmenler bilgi ve becerilerini sürekli yenilemek, öğrenmeye ve gelişmeye açık olmak zorundadırlar (Kılbaş, 2000). Öğretmenin kişiliğini oluşturan özelliklerin her biri öğrenciler üzerinde önemli bir etkiye sahiptir (Küçükahmet, 1983). Çocukların sağlıklı bir kişilik geliştirmelerinde anne-babadan sonra, en önemli eğitimci öğretmendir. Temel gelişim görevlerinden birisi olan öz-yeterlilik kazanmada ilköğretim öğrencisi için, öğretmen ile olan ilişkileri çok önemlidir (Adams, 1995). Sınıf içerisinde çeşitli aktivitelerin öğrenilmesi için tasarımlar yapmak ve iletişimi geliştirmek öğretmenin sorumlulukları içerisinde yer almalıdır. Öğretmen bunları yaparken, kültürel ve güncel olaylar ile eski yaşantılardan yararlanmalı, sadece konuyla sınırlı kalmamalıdır (TEACHER, Communication Skills, 2003). Guiney, (2001) ve Klonsky & Klonsky (1999), özellikle öğrencilerin öğretilerini destekleyen, çeşitli irksal ve kültürel miraslardan gelen ihtiyaçlar doğrultusunda, öğrencilerle iyi ve verimli iletişim kurmada ve profesyonel

olarak gelişimlerini izlemede, değerlendirmede yaralı ve bilinmesi gereken uzman tutumu olarak belirtmektedirler. Okullarda öğretmenler, yeni yaşantıları, yeni bir çevreyle olan iletişimi, takım ruhu ile öğrencilere aktarımı sağlayan öğretme-öğrenmeyi kendi modelleri ve biçimlendirmeleri ile geliştirebilirler (Klonsky, 2002).

Öğretmenler, belirli değişimlerin öğrencilerin yararına olabilmesi için bilgi ve becerilerini sürekli yenilemek, öğrenmeye ve gelişmeye açık olmak zorundadırlar (Özer, 1993). Etkili ve iyi öğretmen, değişim ve gelişim isteğinde olan, olumlu, esnek ve demokratik davranışlar sergileyen, coşkulu, hevesli ve diğer insanların olumlu tepkilerini alan ve onlarla birlikte olmaktan hoşlanan öğretmenlerdir (Good ve Brophy, 1997). Ülkemizde İlköğretim kademesi, Milli Eğitimin temelini oluşturmaktadır. İlköğretimin birey ve toplum yaşamındaki yeri, bu kademe öğretmenlerinin taşıdığı sorumluluğu da iyice artırmaktadır. Öğretmenin öğrencileriyle olan etkileşim hem öğretme-öğrenme süreçlerinin niteliğinin artmasında hem de öğrenci davranışlarında olumlu yönde değişikliklerin meydana gelmesinde önemli rol oynamaktadır (Gökçe, 2003). İlköğretim öğretmenlerinin de öğrencileri yakından tanıyabilme ve gelişim özellikleri alanında da yeterliklere sahip olmaları önemlidir (Özdemir ve Sönmez, 1997).

Öğretmenin sorumlulukları içerisinde, aktiviteleri öğrenilmesi için tasarlamak ve iletişimi geliştirmek önemli bir yer tutmaktadır. Bunları yaparken kültürel ve güncel olaylar, eski yaşantılardan yararlanarak sadece konuyla ilgili sınırlı kalmamalıdır (TEACHER, Communication Skills, 2003). Öğrenci başarısında öğretmenin sınıfta yarattığı etkileşim ortamı çok önemlidir. Öğretmenin öğretim sürecindeki rolü özel bir önem kazanmaktadır. Öğretmenin sınıftaki başarısında, sosyal yeterliliği, teknik yeterliliğinden daha etkilidir. Öğretmenin öğrencileri, oldukları gibi kabul etmesi, onlarla uygun bir şekilde iletişim kurması öğrencilerin öğrenmelerine ve yüksek başarıyı yakalamalarına olanak verir (Jones, Jones, 1998, Akt. Kısaç, 2002). Öğretmen, öğrencisinin ailesi ve çevresinden gelen iletişim örüntülerini bilmeli bu öğretileri yeni bir yaşantı ve davranış değişikliği kazandırmak adına kullanılmalıdır. Bu noktada öğretmen öğrencisi ile ilişki kurarken aile içindeki iletişim örüntülerine de bakmalıdır (ERIC, How Do Teachers Communicate, 1988). Öğretmen bilgi, beceri, tutum ve alışkanlıkları ile topluma, öncelikle de çocuklara örnek olacak ve onları örnek insan olarak yetiştirme sorumluluğunu da üstlenecektir. Bu bağlamda, öğretmenlerin iletişim becerilerine ilişkin algılama dereceleri ve iletişim becerilerini etkileyen faktörlerin belirlenebilmesine olanak sağlayacak araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, İlköğretim sınıf öğretmenlerinin, İletişim Becerisi algılarının cinsiyet, medeni durum, çalışma süresi, iş hayatındaki verim, çalışma ortamından memnun olup-olmama ve mesleğinin toplum içinde hak ettiği yerde bulunup-bulunmamasına göre değişip değişmediğini belirlemektir.

Yöntem

Evren ve Örneklem

Bu çalışma betimsel bir çalışmadır. Araştırmanın evrenini, İzmir il merkezinde bulunan resmi (devlet) ilköğretim okullarıdır. Araştırmada, İletişim becerileri ölçeğinin uygulandığı örneklem seçiminde tabakalama yöntemi uygulanmıştır. Örnekleme girebilen devlet ilköğretim okulları sosyo-ekonomik düzeylerine göre üst, orta, alt olmak üzere üç gruba ayrılmıştır. Her gruptan rasgele seçim yapılmıştır. Bu işlemin sonucunda örnekleme giren ilköğretim okulları belirlenmiştir. Araştırmaya 2002-2003 öğretim yılında İzmir il merkezinde bulunan 16 ilköğretim okulundan gönüllü ve o gün okulda bulunan 232 sınıf öğretmeni katılmıştır. Ölçeğin bazı maddelerini boş bırakan veya ölçeği gelişigüzel cevapladığı tesbit edilen 21 öğretmenin yanıtları geçersiz sayılmış ve bu işlemler sonucunda sınıf öğretmeni sayısı 211 olarak belirlenmiştir. Araştırmanın örneklemine giren 16 ilköğretim okulundaki 211 sınıf öğretmenin 128'i kadın ve 83'ü de erkektir.

Öğretmen İletişim Becerileri Ölçeği (ÖİBÖ): Çetinkanat (1997) tarafından geçerlik ve güvenirlik çalışması yapılan ölçeğin cronbach alfa güvenirlik katsayısı $r = .81$ 'dir. Ölçeğin empati, saydamlık, eşitlik, etkililik ve yeterlilik olmak üzere beş alt boyutu bulunmaktadır. Ölçek toplam 44 sorudan oluşmaktadır. Ölçeğin empati boyutunda 10, saydamlık boyutunda 10, eşitlik boyutunda 10, etkililik boyutunda 10, ve yeterlilik boyutunda ise 4 madde yer almaktadır. Ölçekte yer alan maddeler 1= hiçbir zaman ve 6=her zaman olmak üzere 6'lı dereceleme ile cevaplandırılmaktadır. Ancak 2, 23 ve 40 numaralı maddeler ters puanlanmaktadır. Yüksek puanlar iletişim becerileri açısından yeterlik düzeyini ifade etmektedir.

Kişisel Bilgi Formu: Örnekleme giren öğretmenlerin bireysel niteliklerine ilişkin bilgilerin yer aldığı ve kişisel bilgi formu adıyla geliştirilmiş olan bu formda, cinsiyet, medeni durum, çalışma süresi, iş hayatındaki verim, çalışma ortamından memnun olup olmama ve öğretmenlik mesleğinin toplum içinde hak ettiği yerde bulunup bulunmamasına ilişkin sorular sorulmuştur.

Verilerin toplanması, Çözümlemesi ve Uygulama

İzmir Milli Eğitim Müdürlüğü'nden gerekli izin alınmasından sonra örnekleme giren okullarda, İletişim Becerileri Ölçeği ve kişisel bilgi formu, okullardaki okul psikolojik danışmanların da yardımıyla araştırmacının kendisi tarafından uygulanmıştır. Veri toplama araçları örnekleme giren okullardaki, o gün okulda bulunan öğretmenlere uygulanmıştır. Öğretmenlerin içten yanıtlar verebilmeleri için ölçeğe ilişkin açıklamalar öğretmenlere okunmuş ve açıklanmıştır.

Araştırma verileri bilgisayarda, SPSS for Windows 10.0 istatistik programı kullanılarak çözümlenmiştir. Verilerin çözümlenmesi amacıyla istatistiksel tekniklerden, ortalama, standart sapma, tek yönlü varyans analizi F, "t" ve "Scheffe" test teknikleri uygulanmıştır.

Bulgular ve Yorum

Öğretmenlerin Cinsiyete Göre İletişim Becerisi Algılarının İncelenmesi

Tablo 1. Öğretmenlerin Cinsiyetlerine Göre İletişim Becerileri Ölçeği ve Alt Ölçekleri Puanlarının Ortalamaları, Standart Sapmaları ve t Değerleri

Cinsiyet	n	İletişim toplam		Empati		Saydamlık		Eşitlik		Etkililik		Yeterlilik	
		$\bar{x}$	s	$\bar{x}$	s	$\bar{x}$	s	$\bar{x}$	s	$\bar{x}$	s	$\bar{x}$	s
Kadın	128	221.32	17.75	43.44	4.09	51.38	5.52	52.43	4.28	39.22	4.15	21.63	1.92
Erkek	83	218.66	19.96	43.66	4.09	50.56	5.52	52.55	4.84	37.92	4.35	21.03	2.35
		t=1.01, P>0.5		t=-.35, P>.05		t=1.07, P>0.5		t=-.184, P>0.5		t=2.15, P<.05		t=2.00, p<.05	

Tablo 2. Öğretmenlerin Medeni Durumlarına Göre İletişim Becerileri Ölçeği ve Alt Ölçekleri Puanlarının Ortalamaları ve Standart Sapma Değerleri

Medeni Durumu	n	İletişim toplam		Empati		Saydamlık		Eşitlik		Etkililik		Yeterlilik	
		$\bar{x}$	s	$\bar{x}$	s	$\bar{x}$	s	$\bar{x}$	s	$\bar{x}$	s	$\bar{x}$	s
Evli	182	219.84	18.41	43.41	4.15	50.89	5.32	52.49	4.33	38.65	4.35	21.60	2.10
Bekar	18	226.72	19.60	44.72	5.14	53.16	5.06	53.00	5.91	40.05	4.34	21.77	2.15
Diğer	11	216.90	20.54	43.45	4.03	50.45	5.83	51.45	5.00	37.54	2.01	20.72	2.61
Toplam	211	220.27	18.65	43.53	4.23	51.06	5.34	52.48	4.50	38.71	4.27	21.39	2.13

Tablo 1’de görüldüğü üzere, öğretmenlerin cinsiyete göre, iletişim becerileri ölçeği toplam puanlarının ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmamıştır. Ancak, iletişim becerileri alt ölçeklerinden, "etkililik" (t=2.17, p<.05) ve "yeterlilik" (t=2.00, p<.05) alt boyutlarında cinsiyete göre anlamlı bir fark bulunmuştur. Kadın öğretmenler erkek öğretmenlere göre iletişim becerisi "etkililik" ve "yeterlilik" alt boyutlarında daha yüksek ortalamalara sahiptirler. Kadın öğretmenler küçüklüğünden başlayarak mesleğe başlayınca kadar pek çok engelle karşılaşmakta ve bir meslek sahibi olmak için erkek meslektaşlarına göre daha fazla çaba göstermektedirler (Akdemir, 1999). Buna göre, kadın öğretmenlerin iletişim becerisini, erkek öğretmenlere göre daha etkili ve yeterli olarak kullandıkları söylenebilir. Bu sonuç, toplumumuzda, kadınların başkalarının sorunlarına daha duyarlı ve başkalarıyla iyi ilişkiler içerisinde olma gibi kadın rolü ile ilgili beklentilerden ve öğretmenlik mesleğinin kadın öğretmenler tarafından benimsenmiş olmasından kaynaklanmış olabilir. Güven ve Akyüz (2001); Saracaloğlu, Özkütük ve Silkü (2001)’nin bulguları da bu çalışmanın bulguları ile paralellik göstermektedir.

Öğretmenlerin Medeni Durumlarına Göre İletişim Becerisi Algılarının İncelenmesi:

Tablo 3. Öğretmenlerin Medeni Durumlarına Göre İletişim Becerileri Ölçeğine ve Alt Ölçeklerine İlişkin Anova Sonuçları

	Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F Değeri	p Değeri	Önem Düzeyi
İletişim Top	GA	906,290	2	453,145	1,306	0,273	p>.05
	Gİ	72152,213	208	346,886			
	Toplam	73058,502	210				
Empati	GA	27,948	2	13,974			
	Gİ	3736,602	208	17,964	0,778	0,461	p>.05
	Toplam	3764,550	210				
Saydımlık	GA	89,170	2	44,585			
	Gİ	5919,029	208	28,457	1,567	0,211	p>.05
	Toplam	6008,199	210				
Eşitlik	GA	16,470	2	8,235			
	Gİ	4240,222	208	20,386	0,404	0,668	p>.05
	Toplam	4256,692	210				
Etkililik	GA	48,074	2	24,037			
	Gİ	3788,864	208	18,216	1,320	0,269	p>.05
	Toplam	3836,938	210				
Yeterlilik	GA	7,547	2	3,773			
	Gİ	947,013	208	4,553	0,829	0,438	p>.05
	Toplam	954,559	210				

Tablo 4. Öğretmenlerin Halen Çalışmakta Oldukları Okullardaki Çalışma Sürelerine Göre İletişim Becerileri Ölçeği ve Alt Ölçekleri Puanlarının Ortalamaları ve Standart Sapma Değerleri

n	İletişim toplam		Empati		Saydımlık		Eşitlik		Etkililik		Yeterlilik		
	$\bar{x}$	s	$\bar{x}$	s	$\bar{x}$	s	$\bar{x}$	s	$\bar{x}$	s	$\bar{x}$	s	
Çalışma Süresi													
0- 5	111	219.76	18.89	43.42	4.30	51.12	3.37	52.06	4.74	38.82	4.12	21.18	2.23
6- 10	77	220.74	18.37	43.77	4.30	50.94	5.23	52.88	4.16	38.55	4.56	21.58	2.02
11-15	13	221.23	19.96	43.30	3.88	50.84	6.01	52.76	4.12	39.15	4.65	22.00	1.63
16-20	10	221.20	19.04	43.1	4.38	51.50	5.87	53.70	4.78	38.10	3.51	21.60	2.36
Toplam	211	220.27	18.65	43.53	4.23	51.06	5.34	52.48	4.50	38.71	4.27	21.39	2.13

Tablo 3’de görüldüğü gibi, öğretmenlerin medeni durumlarına göre iletişim becerileri ölçeği toplam puanlarının ortalama ve alt ölçeklerin puanlarının ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Evli olmayan öğretmenlerin iletişim becerileri toplam puanları ortalamaları, evli olan öğretmenlerden yüksektir. Ancak anlamlı bir fark saptanamamıştır. Evli olmanın kişiler arası iletişim becerilerinde olumlu etkiler yaratacağı düşünülebilir. Ancak, öğretmenlerin medeni durumları öğretmenlerin iletişim becerisi algılarını farklılaştırmamaktadır.

Öğretmenlerin Çalışma Süresine Göre İletişim Becerisi Algılarının İncelenmesi:

Tablo 5. Öğretmenlerin Halen Çalışmakta Oldukları Okullardaki Çalışma Sürelerine Göre İletişim Becerileri Ölçeğine ve Alt Ölçeklerine İlişkin Anova Sonuçları

	Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F Değeri	p Değeri	Önem Düzeyi
İletişim Top	GA	3162,404	4	790,601	2,330	0,057	p>.05
	Gİ	69896,098	206	339,301			
	Toplam	73058,502	210				
Empati	GA	130,664	4	32,666	1,852	0,120	p>.05
	Gİ	3633,885	206	17,640			
	Toplam	3764,550	210				
Saydamlık	GA	198,073	4	49,518	1,756	0,139	p>.05
	Gİ	5810,126	206	28,204			
	Toplam	6008,199	210				
Eşitlik	GA	103,611	4	25,903	1,285	0,277	p>.05
	Gİ	4153,080	206	20,161			
	Toplam	4256,692	210				
Etkililik	GA	316,039	4	79,010	4,623	0,001	P<.05
	Gİ	3520,889	206	17,092			
	Toplam	3836,938	210				
Yeterlilik	GA	9,034	4	2,258	0,492	0,742	p>.05
	Gİ	945,526	206	4,590			
	Toplam	954,559	210				

Tablo 5’de görüldüğü gibi öğretmenlerin halen çalışmakta oldukları okuldaki çalışma sürelerine göre iletişim becerileri ölçeği toplam puan ortalamalarının ve alt ölçekleri puanlarının ortalamaları arasında anlamlı bir fark saptanamamıştır. Çalışma süresi 11-15 yıl olan öğretmenlerin iletişim becerisi toplam puanları yüksek, 0-5 arasında olan öğretmenlerin iletişim becerileri puanlarının ortalaması ise düşüktür. Ancak bu farklılık anlamlı bulunmamıştır. Buna göre, çalışma süreleri farklı öğretmenlerin iletişim becerilerine ilişkin algılamalara, benzer düzeyde sahip oldukları söylenebilir.

Öğretmenlerin Mesleki Yönden Verimlilik Derecelerine Göre İletişim Becerisi Algılarının İncelenmesi:

Tablo 6. Öğretmenlerin Mesleki Yönden Verimlilik Derecelerine Göre İletişim Becerileri Ölçeği ve Alt Ölçekleri Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve t Değerleri

	n	İletişim toplam		Empat		Saydamlık		Eşitlik		Etkililik		Yeterlilik	
		$\bar{x}$	s	$\bar{x}$	s	$\bar{x}$	s	$\bar{x}$	s	$\bar{x}$	s	$\bar{x}$	s
Mesleki Verimlilik Derecesi													
İyi	172	222.29	17.83	43.86	4.19	51.37	5.39	52.98	4.23	39.18	4.10	21.65	1.96
Orta	39	211.41	19.79	42.07	4.13	49.66	4.98	50.25	4.98	36.66	4.46	20.28	2.49
		t=3.36	p<.001	t=240,	p<.01	t=1.07,	p>0.5	t=3.51,	P<001	t=3.39,	p<.001	t=3.73,	p<.001

Tablo 6’da görüldüğü gibi, öğretmenlerin mesleki yönden verimlilik derecelerine göre iletişim becerileri toplam puanlarının ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($t= 3.36, P<.001$). Buna göre, mesleğinin gereklerini yerine getirirken verimlilikleri hakkında iyi oldukları düşünenler, orta düzeyde mesleki verime sahip olduklarını düşünenlere göre daha yüksek düzeyde iletişim becerilerine sahiptirler. İletişim becerileri alt ölçek puanlarının ortalamalarına göre "empati" alt boyutunda ($t= 2.40, P<.05$), "eşitlik" alt boyutunda ($t= 3.51, P<.001$), "etkililik" alt boyutunda ($t= 3.39, P<.001$) ve "yeterlilik" alt boyutunda ($t= 3.73, P<.001$) anlamlı farklılıklar görülmektedir. Buna göre, mesleki gereklerini yerine getirmede mesleki verimliliklerini iyi olarak algılayanlar "empati", "eşitlik", "etkililik" ve "yeterlilik" alt boyutlarında, mesleki verimliliklerini orta olarak algılayanlara göre daha yüksek düzeyde iletişim becerilerine sahiptirler. Ateş (1991) öğretmenlerle yaptığı çalışmada, okullarda örgütsel ve yönetsel etkili iletişimin, verimlilikte ve başarıyı artırmada önemini vurgulamıştır. Etkili öğretmenler öğrencileriyle iletişimde, empati kurma, içtenlik, değer verme gibi davranışlara sahip olmalıdırlar (Seifert,1991). Brophy ve Alleman (1991) iyi ve etkili öğretmenlerin,düşünen ve düşündüklerini yansıtan kişiler olduklarını, bu tip öğretmenlerin sürekli olarak meslektaşlarıyla iletişime girerek fikir alışverişinde bulduklarını belirtmektedirler. Öğretmen, bilgi aktarma ve öğrenme ortamını oluşturmanın yanı sıra, öğrenciye model olma ve rehberlik yapma işlevlerini de yüklenmelidir.Açık düşünceli, güvenilir olma insanlara değer verme ve saygı duyma, eleştiriye açıklık, tutarlık ve saygınlık, üretkenlik ve gelişmeye açıklık gibi özellikleri de taşımalıdır (Yüksel,1999). Buna göre, mesleklerinde kendilerini verimli olarak algılayanın, etkili iletişim becerilerine de sahip olma ile ilişkili olduğu söylenebilir.

Öğretmenlerin Çalışma Ortamından Memnun Olup Olmamalarına Göre İletişim Becerisi Algılarının İncelenmesi:

Tablo 7. Öğretmenlerin Çalışma Ortamlarından Memnun Olup Olmamalarına Göre İletişim Becerileri Ölçeği ve Alt Ölçekleri Puanlarının Ortalamaları, Standart Sapmaları ve t Değerleri

n	İletişim toplam		Empati		Saygınlık		Eşitlik		Etkililik		Yeterlilik		
	$\bar{x}$	s	$\bar{x}$	s	$\bar{x}$	s	$\bar{x}$	s	$\bar{x}$	s	$\bar{x}$	s	
ÇalışmaOrtamı													
Evet	162	221.52	8.58	43.82	4.15	51.13	5.48	52.70	4.33	39.14	4.28	21.54	2.06
Hayır	49	216.16	8.46	42.55	4.40	50.81	4.92	51.75	50.02	37.30	3.95	20.89	2.28
		$t=1.77, P>.05$		$t=1.85, P>.05$		$t=.36, P>.05$		$t=.31, P>.05$		$t=2.67, P<.01$		$t=1.88, p>.05$	

Tablo 7’de görüldüğü üzere, öğretmenlerin çalışma ortamlarından memnun olup olmamalarına göre iletişim becerileri alt ölçeği "etkililik" alt boyutunda anlamlı farklılık bulunmuştur ($t= 2.67, P<.01$). Buna göre, "etkililik" boyutu, "çalışma ortamından memnun" olduklarını belirten öğretmenlerde, "çalışma ortamından memnun değilim" diyen öğretmenlere göre daha yüksek bulunmuştur. Buna göre, çalıştıkları okul ortamında doyumsuz ilişkiler yaşayan öğretmenlerin kendilerini etkili olarak gördükleri ve kontrolün kendilerinde olduğunu düşündükleri söylenebilir. Balcı (1988), öğretmenler için güdüleyici faktörün çalışma ortamındaki huzur ve iyi ilişkilerin olduğunu ifade etmektedir. Kayıkcı (1997), öğretmenlerin yeterli bir morale ve çalışma isteğine sahip olmadıklarını saptamıştır. Wubbels ve Brekelmans (1997) çalışmalarında, öğretmenin kişiler arası becerilerinin,olumlu bir çalışma ortamı yaratmada önemli olduğunu vurgulamıştır (Akt., Güçlü,1998). Çalışma

ortamında memnun olma öğretmenlerde karar verme, eleştirel düşünme gibi yeterlikleri artırmada öğretmenin kendine olan özgüveni artırıcı bir etki yaratmış olabilir.

Öğretmenlerin, Öğretmenlik Mesleğinin Toplum İçinde Hak Ettiği Yerde Bulunup Bulunmamasına Göre İletişim Becerisi Algılarının İncelenmesi:

Tablo 8. Öğretmenlerin Mesleklerinin Toplum İçinde Hakkettiği Yerde Bulunup Bulunmamasına Göre İletişim Becerileri Ölçeği ve Alt Ölçekleri Puanlarının Ortalamaları, Standart Sapmaları ve t Değerleri

n	İletişim toplam		Empati		Saydamlık		Eşitlik		Etkililik		Yeterlilik		
	$\bar{x}$	s	$\bar{x}$	s	$\bar{x}$	s	$\bar{x}$	s	$\bar{x}$	s	$\bar{x}$	s	
Toplumdaki yeri													
Evet	15	221.73	7.67	43.13	4.88	50.53	5.71	52.93	3.78	39.86	3.46	21.53	2.03
Hayır	196	220.16	8.76	43.56	4.19	51.10	5.33	52.44	4.55	38.62	4.32	21.38	2.14
	t=.31, P>.05		t=-.37, P>.05		t=-.39, P>.05		t=.40, P>.05		t=1.08 P>.01		t=.25, p>.05		

Tablo 8’de görüldüğü üzere, öğretmenlerin mesleklerinin toplum içinde hak ettiği yerde bulunup bulunmadığına ilişkin algılamalarına göre iletişim becerileri toplam puanları ve iletişim becerileri alt ölçekleri puanlarının ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Öğretmenlik mesleğinin toplumda hak ettiği yerde bulunuyor görüşünü belirten öğretmenlerin toplam iletişim becerileri puanları ortalamaları, Öğretmenlik mesleğinin toplumda hak ettiği yerde bulunmuyor görüşünü belirten öğretmenlerden yüksektir. Ancak her iki grubun puanlarının ortalamaları arasında anlamlı bir fark saptanamamıştır. Öğretmenlerin iletişim becerileri algıları, öğretmenlik mesleğinin toplum içinde hak ettiği yerde bulunup bulunmamasına ilişkin algılamalarına göre değişmemektedir. Öğretmenler, yetiştirilmelerine, yasal, ve ekonomik sorunlarına ilişkin problemler çözümlendiği ve onlara toplum içinde istenilen statü sağlandığı taktirde, toplumumuzun ilerlemesinde çok daha etkili olacaklardır. Öğretmenlerin, çalışma şartlarının ve ücret sisteminin geçim rahatlığı sağlayacak şekilde yeniden düzenlenmesi gerekmektedir (Akyüz,1999). Toplumda saygınlığı olan bir mesleğin elemanı olmak, öğretmenlerin kendilerine olan güven duygusunu, öz saygıyı ve dolayısı ile de etkililiğini artıracacağı söylenebilir.

Sonuç ve Öneriler

Araştırmanın sonuçlarına genel olarak bakıldığında, kadın öğretmenlerin erkek öğretmenlere göre iletişim becerisi "etkililik" ve "yeterlilik" alt boyutlarında daha yüksek ortalamaya sahip oldukları saptanmıştır. Öğretmenlerin mesleki verimlilik derecelerine ilişkin algılamalarına göre iletişim becerileri toplam puanları ortalamaları arasında ve iletişim becerileri alt ölçekleri olan "empati, "eşitlik,"etkililik ve "yeterlilik" puanlarının ortalamaları arasında fark saptanmıştır. Öğretmenlerin çalışma ortamlarından memnun olup olmamalarına göre "iletişim becerileri alt ölçeği olan "etkililik" alt boyutunda anlamlı fark bulunmuştur. Buna göre, çalışma ortamından memnun olduklarını belirten öğretmenlerin, "etkililik" puanlarının ortalaması memnun olmayan öğretmenlerin ortalamasından daha yüksek bulunmuştur.

Öğretmenlerin medeni durumlarına, çalışma sürelerine ve mesleklerinin toplum içinde hak ettiği yerde bulunup bulunmamasına göre iletişim becerisi algılarının değişmediği saptanmıştır.

Çalışmanın bulguları doğrultusunda aşağıda öneriler geliştirilmiştir.

1.Örnekleme giren öğretmenlerin iletişim becerileri algılarına ilişkin toplam puanları ortalamaları "orta" düzeyde bulunmuştur. Buna göre, sınıf öğretmenlerine yönelik olarak "etkili iletişim becerileri" "sosyal etkileşim becerileri", "çatışma yönetimi" ve "atılabilirlik eğitimi"ne yönelik hizmet içi eğitim programları düzenlenmeli ve bu programlar öğretmenler açısından daha cazip hale getirilmeli.

2. Mesleki verimleri yüksek, çalışma ortamından memnun olan ve mesleğinin toplum içinde saygın olduğunu düşünen öğretmenlerin iletişim becerilerine ilişkin algılamaları yüksektir. Buna göre, sınıf öğretmenlerinin, hizmet içi ve hizmet sonrası yetiştirilmelerinde programlar, gerek teorik gerekse uygulamalarla daha da güçlendirilmeli.

3. Öğretmen yetiştiren kurumların eğitim programlarında, birinci sınıftan itibaren etkili iletişim becerisini kazandıracak dersler yer almalı ve etkili iletişim becerisine sahip bireylerin yetiştirilmesine olanak veren demokratik eğitim ortamları sağlanmalı.

4.Demokratik, güvenilir bir çalışma ortamının oluşturulması ve öğretmenlik mesleğinin saygınlığının artırılması için gerekli önlemler alınmalı.

5.Öğretmenlerin iletişim becerilerini geliştirmelerinde okullarda, psikolojik danışma ve rehberlik servislerinde görev yapan psikolojik danışmanlardan yardım alınmalı.

Kaynaklar

- Akdemir, S. (1999). *Kadına Özgü Yönüyle Kısmi Çalışma*. DEÜ. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Akyüz, Y. (1999). Cumhuriyetten Günümüze Öğretmenlik Mesleğine ve Toplumdaki İmajına Bir Bakış ve Tarihten Çıkarılmayan Dersler. *Eğitimde Yansımalar: V: 21. Yüzyılın Eşiğinde Türk Eğitim Sistemi*, Ulusal Sempozyumu, 25-27 Kasım, Ankara.
- Balcı, E., (1988). *Türk Milli Eğitim Sisteminde Ödül Kavramı ve Yılın Öğretmeni Ödülü*. Ankara Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Bolat, S. (1990). *Yüksek Öğretimde Öğretim Elemanı-Öğrenci İletişimi*. Ankara. H.Ü. Sos. Bil.-Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Brophy, J. E., Alleman, J. (1991). Activities as Instructional Tools: A. Framework for Analysis and Evaluation. *Educational Researcher*, 20 (4), 9-23.
- Cüceloğlu, D. (2000). *İnsan ve Davranışı*. İstanbul, Remzi Kitabevi.
- Çetinkanat, C. (1996). İnsan İlişkilerinde Etkili İletişim. *Çağdaş Eğitim*, 21 (223), 18-20.
- Çilenti, K. (1998). *Eğitim Teknolojisi ve Öğretim*. Ankara, Kadioğlu Matbaası.
- Dökmen, Ü. (1997). *İletişim Çatışmaları ve Empati. Sistem Yayıncılık*. İstanbul.
- ERIC, How Do Teachers Communicate? ERIC Digest 2-88., 1988-00-00, ERIC Clearinghouse on Teacher Education Washington DC., ED297002 (İnternette 18.03.2004'de indirildi).
- Good, T., Brophy, J. (1997). *Looking in Classrooms*. New York:Harper Collins.

- Gökçe, E. (2003). *İlköğretim Sınıf Öğretmenlerinin Yeterlilikleri*. *Çağdaş Eğitim*. Sayı:299, 36-48.
- Griffin, E.(2000). *Communication Theory. First Education*, San Diego State University.
- Güçlü, N. (1998). Sınıfta Etkili Öğrenci-Öğretmen İletişiminin Kurulması. *G.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi*,18 (2), 61-64.
- Güven, A., Akyüz, M. Y. (2001). Öğretmen Adaylarının İletişim ve Problem Çözme Becerilerine İlişkin Görüşleri. *Ege Eğitim Dergisi*, (1), 1: 13-22.
- Kayıkçı, K. (1997). *Genel Liselerde Yönetici Öğretmen İletişim Engellerine İlişkin Yönetici-Öğretmenlerin Algı ve Beklentileri*. *Yüksek Lisans Tezi*, DEÜ. Sos. Bil. Enstitüsü, İzmir.
- Kılbaş, Ş. (2000). 2000’li Yıllarda Etkili Öğretmen Nasıl Olmalıdır. *Ç.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi* 2, 19, 34-42.
- Kısaç, İ. (2002). Öğretmen Öğrenci İletişimi (Ed. Emin Karip). *Sınıf Yönetimi*. Pegem Yayıncılık. S.103-118.
- Klonsky, M. (2002). Small Schools and Teacher Professional Development. *ERIC Clearinghouse on Rural Education and Small Schools Charleston WV*. ED470949
- Küçükahmet, L. (1983). *Öğretim İlke ve Yöntemleri*. Ankara. A.Ü.E.B.F. Yayınları.
- Mc.Whirter, j., Acar, N.V. (2000). *Ergen ve Çocukla İletişim: Öğretme, Destekleme ve Çocuk Yetiştirme Sanatı*.US-A Yayıncılık, Ankara.
- Özdemir, M. ve Sönmez, S. (1997). *Sınıf Öğretmeni Adaylarına Öğretmen El Kitabı*. Pegem Yayınları, Ankara.
- Özer, K. (1993). *İletişimsizlik Becerisi*. Varlık Yayınları İstanbul.
- Saracaloğlu, A.S., Silkü, A., Özkütük, N. (2001). Öğretmen adaylarının iletişim becerileri. X. Eğitim Bilimleri kongresinde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.
- Seifert, K. L. (1991). *Educational Psychology*. Houghton Mifflin Com.
- Serin, O. (2001). "Lisans ve lisansüstü düzeydeki fen grubu öğrencilerinin problem çözme becerileri, fen ve bilgisayara yönelik tutumları ile başarıları arasındaki ilişki" DEÜ Eğitim Bilimleri Enstitüsü Doktora tezi, İzmir.
- Şahin, F. Y. (1998). Grupla İletişim Becerileri Eğitiminin Üniversite Öğrencilerinin İletişim Beceri Düzeylerine Etkisi. *Eğitim ve Bilim*, 22 (110), 12-19.
- TEACHER, *Communication Skills* (site J), 2003-Pleasant Valley Adult School</B< td> (İnternette 18.03.2004’de indirildi).
- Yüksel, G. (1999). Öğretmen Adayı Öğrencilerin Sosyal Beceri Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *G.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19 (2) 97-109.

Summary

EXPLORING PRIMARY CLASS TEACHERS' PERCEPTIONS REGARDING COMMUNICATION SKILLS ACCORDING TO CERTAIN VARIABLES

Nergüz BOZKURT*

People are in interaction and communication with themselves and their environment during their lifetime. It is assumed to be important that individuals educate themselves about communication and try to communicate efficiently (Çetinkanat, 1996). Communication is the process of producing, transferring the knowledge and giving meaning to it (Dökmen, 1997). It is a psycho-social process that relates one person to another (Cüceloğlu, 2000). The ability to communicate is a learned behaviour which enables a person to live with the society by having satisfactory relationships with others. It also includes using empathy and respect effectively and to tell feelings and opinions through self-language and without a mask (Şahin, 1998). The teacher's social ability is much more effective than his/her technical ability in his/her success in the class. The fact that the teacher accepts the students in the way they are and communicate with them appropriately makes the students' learning and reaching high level of success possible (Jones and Jones, 1998; Akt., Kısaç, 2002). The teacher has the responsibility of being a model especially to children and to the society with his/her knowledge, skills, attitudes and habits and to bring them up as model people in the society. In this context, research to determine the factors that affect the teachers' communicative abilities is needed.

The aim of this study is to determine whether the primary class teachers' perceptions related to communication abilities show any differences according to gender, marital status, the period of working, efficiency at work, satisfaction or dissatisfaction with working environment and whether the teaching profession is in the place it deserves in the society or not.

This study is descriptive. The population of the study was the state schools in central İzmir. The sample consisted of 128 female, 83 male and totally 211 primary class teachers working at official primary schools in İzmir city centre. The data was gathered through a personal information form and the "Teacher Communication Skill Scale" developed by Çetinkanat (1997). In the data analysis, statistical techniques such as mean, standard deviation, one-tailed variance analysis F, "t" and "Scheffé" were used.

Address for Correspondence: * Yard. Doç. Dr. Nergü Bozkurt Bulut, Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü. İzmir. Nerguz.bozkurt@deu.edu.tr.

In the general analysis of the findings, when compared with male teachers, female teachers have a higher mean in the “effectiveness” and “proficiency” sub-categories. According to the teachers' degree of professional efficiency, there is a significant difference between their communication skills, total degrees and their mean numbers and there is also a significant difference between the sub-categories of communication skills such as empathy, equality, efficiency and proficiency.

In the light of these findings, the following suggestions are made:

1. The communication skills perception of the teachers in the sample group was determined as on average. Accordingly, teachers should be given in-service training about “effective communication skills”, “social interaction skills”, “conflict management” and “audacity” and these should be made attractive to the teachers.

2. The communication skills of the teachers who have a high job-efficiency and a belief that their job is prestigious in the society and who are satisfied with their working conditions are much more positive.

3. In the curriculum of teacher education programmes, lessons that will develop communication skills should be involved from the very first year and a democratic teaching atmosphere should be created in order to train individuals to have effective communication skills.

4. In the course of self-development of the teachers' in communication skills, the help of the psychological consultants working in the psychological consultation and guidance department of the schools should be sought.